

E számunk tartalmából

„A tanulmányban kísérletet tettünk arra, hogy a magyarok 954. évi kalandozását elhelyezzük a német polgárháború 953. és 954. évi eseményei sorában. A 954. évre sem áll rendelkezésünkre terjedelmesebb idősor, de a három időpont (Worms, Lobbes, Cambrai), kiegészítve a harcokban fordulópontot jelentő február 6-i dátummal mégis lehetőséget kínál a magyarok menetsebességének modellezésére. Arra nem kaptunk értékelhető választ, hogy a magyarokat ki hívta, a valószínűség mégis a felkelők javára szól. Az azonban biztos, hogy a megjelenő magyarokat a felkelők pénzelték le, s vezették át őket nagy gyorsasággal Lotaringiába. Furcsa módon Lotaringiában sem töltöttek sok időt, kolostorok ostromára szinte alig maradt idejük... A viszonylag magas menetsebességek alapján azonban bizonyítható, hogy a magyarok kis létszámú csapatokkal vonultak, s a számos eredménytelen kolostor-erődítmény-ostrom oka leginkább az idő szorítása volt, s nem csak a hiányzó szakértelem...

Már a korábbi kutatóknak is feltűnt a 955. évi magyar követküldés és a magyar hadjárat megindulása közötti kronológiai ellentmondás, amit különböző, sokszor erőltetett magyarázatokkal próbáltak feloldani. A tanulmány alapján lehetséges magyarázatnak tűnik, hogy a követjárásra még 954 nyarán sor került, amikor még friss sikereiket kihasználva ajándékokat zsaroltak ki a német uralkodótól. Alapjában a 954. év során szerzett tapasztalatok vezették a magyar vezetőket a 955. évi példátlanul nagy léptékű, nagy létszámú és ostromszerekkel is támogatott kalandozás megindítására, miközben a magyarok számára rejtve maradt a német belpolitikában lezajlott, a királyi hatalom javára bekövetkezett nagymértékű hatalmi átrendeződés.”

(Veszprémy László – Torma Béla Gyula: A Lech mezei csatához vezető út. Magyar kalandozók német földön 954-ben)

„Balassa Menyhártnak az előbbi oldalakon bemutatott szerepére több szempontból is tekinthetünk. Kétségtelen, hogy a XVI. század derekán lejátszódott magyarországi események egyik kulcsfontosságú, reálpolitikus jellemű alakja volt, akinek a hatalomváltás harcaiban viselt dolgai eddig háttérben maradtak...

Magatartása, a királlyal szemben tanúsított dac, az udvari érdekek ellenében, majd pedig védelmében betöltött szerepe valójában a kor rendkívül képlékeny politikai viszonyaiba engednek betekintést. Szerepvállalása megvilágítja, hogy a kora újkori magyar főúri politikai kultúra egyetlen esetben is sajátos struktúrát alkothatott a személyes és az országos érdekek hálójában.”

(Virovecz Nándor: Száműzetéstől a főkapitányságig. Balassa Menyhárt és az erdélyi hatalomváltás 1549–1552)

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK * 128. ÉVF. * 2015. 1. SZÁM

QUARTERLY OF MILITARY HISTORY

Journal of the Institute and Museum of Military History

Established 1888

Editor in Chief Gábor Hausner
Managing Editor Katalin Mária Kincses
Editor Katalin Schubert

Editorial Board

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), Miklós Horváth, Gyula Kedves, Vilmos Kovács, Ferenc Lenkefi, György Markó, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Erwin A. Schmidl, Vladimír Segeš, Miklós M. Szabó, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy

Published by the Institute and Museum of Military History of the Ministry of Defence

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hungary
Postal address: PO Box 7, Budapest H-1250
Phone (36 1)-325-16-00, Fax: (36-1)-325-16-04

Editorial and Publishing Office

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hungary
Postal address: PO Box 7, Budapest H-1250
Phone (36-1) -325-16-44, Fax (36-1)-325-16-00

E-mail: hkszerk@gmail.com
Electronic version: www.epa.oszk.hu/hk

Subscription fee
4000 HUF annually, 1000 HUF quarterly

Distribution
Magyar Posta Rt.
Business and Logistics Centre

Subscription abroad

Hírlapterjesztési Központ
1 Orczy tér Budapest H-1089 Hungary
Postal address: Budapest H-1900
E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

REVUE D’HISTOIRE MILITAIRE

Publication trimestrielle de l’Institut et du Musée d’Histoire Militaire

Fondée en 1888

Redacteur en chef: Gábor Hausner
Responsable éditorial: Katalin Mária Kincses
Editorial: Katalin Schubert

Comité éditorial

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), Miklós Horváth, Gyula Kedves, Vilmos Kovács, Ferenc Lenkefi, György Markó, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Erwin A. Schmidl, Vladimír Segeš, Miklós M. Szabó, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy

Éditée par l’Institut et le Musée d’Histoire Militaire (Ministère de la Défense)

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hongrie
Adresse postale: PO Box 7, Budapest H-1250
Tél.: (36-1)-325-16-00, Télécopie: (36-1)-325-16-04

Rédaction et Maison d’Édition

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hongrie
Adresse postale: PO Box 7, Budapest H-1250
Tél.: (36-1)-325-16-00, Télécopie: (36-1)-325-16-00

E-mail: hkszerk@gmail.com
Version électronique: www.epa.oszk.hu/hk

Tarif d’abonnement
4000 HUF (annuel), 1000 HUF (trimestriel)

Diffusée par
Magyar Posta Rt.
Centre d’Affaires et Logistique

Abonnement à l’étranger

Hírlapterjesztési Központ
1 Orczy tér Budapest H-1089 Hongrie
Adresse postale: Budapest H-1900
E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

MILITÄRGESCHICHTLICHE MITTEILUNGEN

Vierteljahresschrift des Instituts und Museums für Militärgeschichte

Gründungsjahr: 1888

Chefredakteur: Gábor Hausner
Verantwortlicher Redakteur: Katalin Mária Kincses
Redakteur: Katalin Schubert

Redaktionskomitee

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), Miklós Horváth, Gyula Kedves, Vilmos Kovács, Ferenc Lenkefi, György Markó, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Erwin A. Schmidl, Vladimír Segeš, Miklós M. Szabó, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy

Herausgegeben vom Institut und Museum für Militärgeschichte des Ministeriums für Landesverteidigung

1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2-4.
Postanschrift: Budapest, Pf. 7., H-1250.
Tel.: (36-1)-325-16-00, Fax: (36-1)-325-16-00

Redaktion und Verlagsbüro

1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2-4. Postanschrift: Budapest, Pf. 7. H-1250.
Tel.: (36-1)-325-16-44, Fax: (36-1)-325-16-46

E-Mail-Adresse: hkszerk@gmail.com
Internetversion: www.epa.oszk.hu/hk

Abonnement
4000,– HUF/Jahr, 1000,– HUF/Vierteljahr

Vertrieb

Magyar Posta Rt.
Üzleti és Logisztikai Központ

Abonnement für das Ausland

im Büro für Zeitungsabonnements
Hírlapterjesztési Központ
1. Orczy tér Budapest H-1089 Ungarn
Postanschrift: H-1900 Budapest,
E-Mail: hirlapelofizetes@posta.hu

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК

Поквартальный Журнал Института и Музея Военной Истории

Год основания: 1888

Главный редактор: Габор Хаушнер
Ответственный редактор: Каталин Мариа Кинчеш
Редактор: Каталин Шуберт

Редакционная коллегия

Габор Агоштон, Тибор Балла, Габор Бона, Атила Бонхардт, Иштван Цигань, Тамаш Чикань, Лоранд Домбради, Тибор Хайду, Роберт Херманн (председатель), Миклош Хорват, Дюла Кедвеш, Вильмош Ковач, Ференц Ленкефи, Дьердь Марко, Имре Окватх, Геза Палффи, Ференц Поллманн, Эрвин А. Шмидл, Владимир Сереш, Миклош М Сабо, Шандор Сакай, Дьердь Секей, Ференц Тотх, Аладар Урбан, Янош Й. Варга, Ласло Веспреми

Издает: Институт и Музей Военной Истории
Министерства Обороны

1014 Будапешт I, площадь Капистран 2-4
Почтовый адрес: Будапешт П/я. 7. H-1250
Тел.: (36-1)-325-16-00, Факс: (36-1)-325-16-00

Редакция и Издательство

1014 Будапешт I, площадь Капистран 2-4
Почтовый адрес: Будапешт П/я. 7. H-1250
Тел.: (36-1)-325-16-44, Факс: (36-1)-325-16-46

Адрес E-Mail: hkszerk@gmail.com
Электронный вариант: www.epa.oszk.hu/hk

Абонементная плата по подписке
На 1 год 4000, на 1 квартал 1000 форинтов

Распространяет

Коммерческий и Логистический Центр
А/О Венгерская Почта

Подписка за границей

В Бюро подписки на газеты
Hírlapterjesztési Központ
1. Orczy tér Budapest H-1089 Венгрия
Почтовый адрес: H-1900 Budapest,
e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu.

BENJAMIN ZIEMANN

CONTESTED COMMEMORATIONS

Republican War Veterans and the Weimar Political Culture

(Vitatott megemlékezések. Köztársaságpárti háborús veteránok és a weimari politikai kultúra. *Studies in the Social and Cultural History of Modern Warfare. Cambridge University Press, Cambridge, 2013. 328 o. £60.00 \$US99.00 ISBN 9781107028890*)

Kulturális emlékezet és nagy háború. Két népszerű kulcsszó, két olyan témakör, amely különféle aspektusait könyvtárnyi frissen megjelent irodalom tárgyalja. Benjamin Ziemann e két nagy halmaz metszéspontján az első világháború emlékezetéről írt monográfiát bőséges empirikus kutatási anyagra támaszkodva. A szerző ugyanis az első világháború után alakuló veteránszervezetek világát kutatva vonja le a nagy háború történelmi tapasztalatára és a weimari köztársaság politikai kultúrájára vonatkozó következtetéseit. Ziemannt a háborút követően létrejövő, a köztársasággal szimpatizáló szervezetek érdeklik, arra keresi a választ, hogy a vesztt háború utáni jelentős társadalmi támogatottsága ellenére, miért nem tudott a köztársaságpárti, inkább baloldali háborús emlékezet uralkodóvá, mesternarratívává válni. Ezenközben rávilágít az emlékezési szertartások és társadalmi szervezetek számos gyengeségére is, amelyek például a nőkhez való viszonyulás tisztázatlanságában is megnyilvánultak. A nők háborús tapasztalata, a hadiözvegyek helyzete ugyanis a veteránszervezetek nyitottságának állandó hangoztatása ellenére marginális téma maradt csupán, több társadalmi szervezet nem is fogadta el a nők tagfelvételi kérelmét. Ugyanígy ellentmondásos jelenség volt, hogy bár a republikánus szervezetek általában mérsékelt pacifista irányvonalat képviseltek, voltak közöttük olyanok, amelyek tagjai egyenruhát és katonai kitüntetéseket is hordtak. Továbbá a köztársaságpártisághoz való viszonyulásban is megmutatkozott egyfajta ambivalencia, a háborús megemlékezéseken ugyanis hangsúlyosan jelentek meg a vilhelmiánus elitből jövő tisztek és a munkásháttérű közkatona közötti ellentétek, azok hangnemt a szerző értékelése szerint „mérsékelt szocialista, osztályalapú megközelítésmód” jellemezte. Ezzel ugyanakkor, mutat rá Ziemann, jelentősen megnehezítették annak lehetőségét, hogy például a katolikus munkások, akik nem szimpatizáltak egy ilyenfajta szemlélettel, támogassák törekvéseiket.

„A nagy háború teremtette meg a háborús katonahalottak újfajta közösségi, az állam által is támogatott kultuszát” – írja Gyáni Gábor az első világháborút követő megemlékezési szertartásokról. Ugyanakkor Németország külön úton járt a megemlékezések tekintetében. A kötet címválasztásából is érzékelhető módon, Ziemann könyve a weimari háborús emlékezet és a veteránok által szervezett megemlékezések ellentmondásait mutatja be, nem igyekszik azokat lenyesegetni, elsimítani. Az „anomáliák” hangsúlyozásakor nem egyszer ikonikus történészek, így Reinhart Koselleck vagy Mosse mára szinte klasszikussá vált megállapításaival is bátran vitába száll, amikor azok általános, akár túl leegyszerűsítő, a weimari emlékezetet homogén egységként értelmező megállapításait vitatja. A szerző alapos kutatások és elemzések sorával igyekszik alátámasztani következtetését, miszerint Franciaországgal vagy Angliával ellentétben a weimari köztársaság nem alakított ki átfogó nemzeti emlékezési gyakorlatot, ehelyett az egymással vetélkedő értelmezéseknek és emlékezeti helyeknek köszönhetően a nagy háború utáni német háborús emlékezetnek éppen a vitatottság az egyik legfontosabb attribútuma.

Az egységes nemzeti emlékezet hiányát Németországban éppen a központi megemlékezési helyszín körüli viták és egy széleskörűen elfogadott központi emlékezeti hely kialakításának elmaradása mutatja legbeszédesebben. Ziemann e kérdésben egyetért Reinhart Koselleck értékelésével, aki a központi emlékmű hiányát a birodalom „föderális berendezkedésével” magyarázza, amely elősegítette egymással versengő regionális emlékhelyek kialakulását. A veteránszervezetek belső világának alapos elemzése mellett a könyv legérdekesebb fejezeteiben a szerző ennek további okait keresi, illetve a központi emlékmű (sikertelen) helykeresésének folyamatát mutatja be. A nemzetközi kitekintésből kitűnik, hogy Nagy-Britannia és Franciaország alakította ki elsőként saját nemzeti emlékezeti helyét a háborút követően. A központi megemlékezések mindkét fővárosban

az 1920-ban felavatott ismeretlen katona sírja körül szerveződtek, amelyet a városi tér kitüntetett, szimbolikus helyszínein, Londonban a Westminsteri apátságban (a királyok temetkezési helyén), Párizsban a sugárutak metszéspontjában álló, hagyományosan a nemzeti gyász helyszínéként is szolgáló Diadalív alatt helyeztek el. Az ismeretlen katona sírja és alakja a névtelen, idegen földben nyugvó halottak mellett ugyanakkor az egész nemzetet, annak háborús veszteségeit szimbolizálta. Nem véletlen, hogy a következő évben számos más országban, így az Egyesült Államokban, Olaszországban, Belgiumban és Portugáliában is ilyen emlékműveket állítottak. De a későbbiekben számos vesztes államban is megjelent a központi emlékhelyként funkcionáló ismeretlen katona sírja: 1927-ban Ausztria, 1928-ban Bulgária, 1929-ben Magyarország is felavatta saját emlékművét. Budapest egyik reprezentatív közterét is e gondolat jegyében nevezték el Hősök terének, ahol az ismeretlen katona sírjának szerepét a szimbolikus, hamvakat nem rejtő Hősök emlékköve töltötte be, ezt 1929. május 26-án, a Hősök emléknapján avatták fel. Érdekes megfigyelni ugyanakkor, hogy Németországban az ismeretlen katona sírja az antant megemlékezésekhez való kötődése miatt sem vált népszerűvé. Az ismeretlen katona alakja, a háború névtelen hőseként azonban itt is megjelenik a népszerű háborús regényekben. A szerző annak folyamatát is érzékelteti, hogyan kerül át a szimbólum a populáris világháborús irodalomból a politikai szimbolika világába, ahol a náci párt sikerrel sajátítja ki azt. A fronton harcoló, ismeretlen katona alakját talán először megörökítő, mérsékelt baloldali háborús veterán írót, Karl Brögert ötvenedik születésnapján, 1936-ban maga Joseph Goebbels köszöntötte fel, írását pedig még abban az évben újra kiadták. A harmincas évek elejétől ugyanis a szintén háborús veterán Adolf Hitler egyre szívesebben alkalmazta magára a szimbólumot, beszédeinek fordulataiban egyre gyakrabban az ismeretlen, névtelen katona alakját öltve magára. A metafora továbbvitelével a negyvenes évek elején Németország úgy jelenhetett meg a náci propagandában, mint „az egyetlen olyan ország, ahol az ismeretlen katona nem halott, hanem él”.

Benjamin Ziemann könyve alapos elemzések segítségével, ugyanakkor olvasmányos stílusban mutatja be minden angolul olvasó érdeklődő számára, hogyan próbálták feldolgozni a világégést követően Németországban a háború tapasztalatát, illetve annak folyamatát, hogyan kerültek ennek során a republikánus értelmezések egyre inkább defenzívába, majd hogyan maradtak alul a populista náci propagandával szemben.

Tulipán Éva